

EXPRESIVITATEA EPITETULUI ÎN LIRICA SIMBOLIȘTILOR ROMÂNI

Carmen NICOLESCU
Colegiul Național „Ion C. Bratianu”, Pitești

Résumé : *Dans la lyrique symboliste, la fréquence et la nouveauté des associations d'un certain épithète y confèrent une force expressive spécifique, en augmentant de cette façon l'émotion esthétique et contribuant à la construction d'un univers lyrique caractérisé d'une certaine originalité. L'épithète, soit celui ornant, chromatique ou synesthésique, réussit à créer une image ample et unitaire des traits stylistiques du symbolisme, en y attribuant un côté distinctif, dans le paysage lyrique, plus ample, de la poésie en général.*

Mots-clés: *épithète, esthétique, symbolisme*

Epitetul (cf. T. Vianu) are funcția stilistică de determinant al unui cuvânt printr-un altul, în scop estetic. Nu orice adjectiv sau adverb constituie o determinare de tip epitet, ci numai acelea care plasticizează obiectul sau acțiunea determinate și care le pun într-o lumină nouă, mai puțin obișnuită, sugerând imagini vizuale, auditive, olfactive, care incită și solicită imaginația cititorului. Acești tropi își pot extinde sfera expresivității lor, împreună cu unitatea lexicală determinată, și către alte figuri de stil (metaforă explicită, comparație implicită, oxymoron, hiperbolă), și de aceea ei dobândesc o valoare sporită prin raritatea, prin ineditul, prin contrastul lor cu termenul asociat, relevând mai intens o însușire a acestuia. Pe de altă parte, prin repetarea și prin stereotipia lor în opera reprezentanților aceluiași curent literar, epitetele pot construi un univers stilistic specific, delimitându-i net pe aceștia de alte curente și mișcări literare, cu care se pot interfera, dar nu se pot nicicum confunda. În lirica simbolistă și frecvența, dar și noutatea combinărilor unui anumit epitet îi conferă acestuia forța expresivă, sporind astfel emoția estetică și contribuind la conturarea unui univers liric de o anumită factură și de o originalitate aparte.

Figură de stil definitorie cu privire la raportul *formația scriitorului – orizontul său lingvistic, literar și cultural*, epitetul reflectă modul în care creatorul de imagini artistice percepe realitatea înconjurătoare, iar supunându-l unei estetici *a priori*, el poate să contureze caracteristicile sensibilității și originalității poetului. Sursele acestei figuri de stil sunt multiple și subiective, autorul alegând, dintr-o bogată recuzită, cum este cea a liricii simboliste, acele epitete care se potrivesc mai bine intențiilor lui artistice. De aceea, poeți simbolști ca I.M. Rașcu, N. Davidescu, D. Iacobescu, B. Nemțeanu, Al. T. Stamatiad, Al. Obedenaru, M. Demetriade sunt receptați drept scriitori cu o înclinație vizibilă spre macabru și morbid, epitetele prezente în poeziile lor construind o imagine de acest fel. La alți poeți, cum ar fi Macedonski (în *Rondeluri*) sau I. Minulescu, E. Farago, Claudia Millian-Minulescu, E. Ștefănescu-Est, epitetul construiește un univers intim, străbătut de o ușoară tristețe, fără a fi, totuși, profundă, nevrotică, ci o trăire mai degrabă exterioară, melancolică. Din analiza consacrată acestei figuri de stil, rezultă faptul că poezia simbolistă începe cu exemplele, mai mult sau mai puțin tematice, pe care le oferă Macedonski, poetul a cărui înclinație romantică persistă, și continuă cu toți membrii cenaclului *Literatorul*, la care există mai mult macabru și morbid, iar imaginile sunt cultivate cu aceeași obstinație, fără a se ajunge însă la substanță: M. Demetriade, Al. Obedenaru, I. C. Săvescu, C. Pavelescu, D. Karnabatt, Tr. Demetrescu, Gh. Orleanu, Al. T. Stamatiad, C. Cantilli, Al Petroff. Se caută

apoi o altă latură, aceea a urâtului citadin și a vieții solitare în marile aglomerații urbane, unde sensibilitatea artistică trece prin filtrul unei formații intelectuale de excepție, în grupul de la *Vieața nouă*: Ov. Densușianu, Al Gherghel, E. Sperantia, M. Cruceanu, N. Davidescu, N. Budurescu, V. Paraschivescu, C. T. Stoika, I.M. Rașcu, Al. Colorian, B. Fundoianu, B. Nemțeanu. Mai sunt câțiva poeți care, chiar dacă au colaborat sau nu la cele două cenacluri literare ale epocii, au scris poezie simbolistă, publicând chiar și în alte reviste, uneori fără nici o legătură cu mișcarea literară (*Vieața românească, Sămănătorul, Contemporanul* ș.a.): D. Iacobescu, B. Solacolu, M. Romanescu, E. Farago, M. Săulescu, D. Anghel, E. Isac, G. Donna, A. Moșoiu, E. Ștefănescu-Est, I. Pillat, I. Minulescu, G. Bacovia. Dintre aceștia, se disting câțiva poeți care, prin abordarea originală și prin însușirea profundă a esteticii curentului, au izbutit să creeze opere de o remarcabilă valoare și cu un acut sentiment al tristeții copleșitoare: Șt. Petică, D. Anghel, I. C. Săvescu, Tr. Demetrescu, I. Pillat, I. M. Rașcu, M. Săulescu, B. Fundoianu și G. Bacovia. La Bacovia, sentimentul de apăsare sufletească devine o stare generalizată de *spleen*, de disperare profundă. În schimb, la E. Farago, E. Ștefănescu-Est și I. Minulescu tristețea artificială uneori, declamativă de cele mai multe ori, este transmisă lectorului într-o armonie cromatică degajată, completată de o muzicalitate ritmică, proprie.

Sursa epitetului pentru poezii simbolști este, de cele mai multe ori, elementul lexical din categoria adjectivelor cu sens negativ, sugerând izolare, disperare, nevroză, obsesii morbide: **trist, pustiu, gol, singur/solitar, vechi, bătrân, mort, funebru, funerar, îndoliat, negru, cenușiu, de plumb, groaznic, nebun**. Aceste noțiuni se impun nu atât printr-o frecvență însemnată, cât prin expresivitatea impresionantă pe care ele o conferă imaginii artistice. Sensibilitatea, de o importanță decisivă în conturarea originalității și unității de concepție a universului liric, își are punctul de plecare în estetica simbolistă a cunoașterii profunde a eului, prin explorarea domeniului subconștientului și transcenderea către o lume a ideilor pure, care duc la un nou tip de emotivitate, caracterizată prin anxietate, spirit decadent, gust al morbidului și bizarului, langoare și sentimentalitate.

Șt. Munteanu face următoarea distincție cu privire la trăsăturile limbajului artistic: „Limbajul artistic, întrucât este o formă de comunicare expresivă, mediază cunoașterea universalului prin faptele individuale în care sunt implicate adevăruri trăite, confruntate cu experiența sufletească, colectivă și recunoscute de aceasta ca fiind propria ei cunoaștere și experiență. (...) Prin conținutul ei, tradus în formele specifice ale limbajului, opera poetică vizează imprezizibilul, ea determină sentimentul noutății și al surprizei, ca formă a cunoașterii”¹. Prin urmare, trebuie să se țină seama de „două realități distincte: opera literară ca produs al artei și limbajul artistic ca expresie lingvistică, elemente care fuzionează în mesajul poetic”². Este foarte important ca factorul expresiv să se identifice și să se confunde cu valorile semantice generale ale cuvântului, să alcătuiască o fuziune, un tot unitar, în care să nu mai poată fi făcută vreo distincție între latura expresivă și cea noțională a cuvântului. Epitetul reprezintă o modalitate de expresie destul de frecventă în lirica simbolștilor români, cu anumite valori expresive date de contextul poetic la diferitele niveluri ale limbii și poartă marca originalității prin cele trei tipuri: **epitetul ornant**, cu o valoare

generalizatoare, imaginile expresive generate fiind ilustrative pentru sentimentele negative, de descurajare ale unui spirit decadent și morbid; **epitetul cromatic**, echilibrat ca nivel de apariții, reușește să confere o imagine cromatică interesantă unui univers în care nevroza și *spleen*-ul predomină; **epitetul sinestezic**, cel care reușește să dea viață atmosferei generale a unui spațiu liric încărcat vizual și olfactiv, sonor și tactil. Șt. Munteanu consideră: „expresivitatea poetică va fi pentru noi nu numai facultatea limbajului de a spori forța de comunicare a cuvântului, ci însăși această forță realizată în actul armonios al „potrivirii” celor două laturi ale cuvântului, care fac posibilă reprezentarea profundă și revelatorie a ideii ca imagine, în formele gândite de autor”³, fapt ce conduce la delimitarea originalității.

Nota definitorie a textelor simboliste este vizibilă la nivelul temelor, al motivelor comune și prin evidențierea anumitor epitețe care apar sistematic în operele poezilor simbolști. În totalitatea lui, simbolismul este mișcarea literară care se constituie în punctul de plecare al poeziei moderne, pentru că îi oferă acesteia statutul de artă supremă, artă a imaginației, dată de puterea intrinsecă a cuvântului și menirea de a încerca mereu noul și ineditul⁴. Este mișcarea literară care îi dezvoltă conștiinței artistice dorința de a dispune de un limbaj propriu, cu imagini virtuale și structuri determinative personalizate și personificatoare. Prin genul de epitețe pe care lirica simbolistă le cultivă, se identifică aceeași concentricitate și restrângere a ariei expresive doar în jurul temelor și motivelor simboliste, iar uneori, chiar se ajunge la impresia de redundanță a unora dintre acestea: **trist, dulce, greu, pustiu, gol, veșnic, mare, sfânt, alb și negru**.

Epitetul ornant, considerat epitetul cel mai vechi și simplu de folosit, fiind prezent în toate epocile evoluției poeziei, „nu evocă un aspect particular”⁵, menținându-se în sfera noțiunilor abstracte. T. Vianu spunea despre poezia *Mai am un singur dor* a lui M. Eminescu, unde poetul folosește doar epitețe ornante și generalizatoare, următoarele: „Seninătatea înaltă și resemnată a acestei elegii se datorește, în mare măsură, felului epitetelor sale. Dând această funcțiune stilistică epitetului ornant, Eminescu a atins simplitatea sublimă a clasicismului”⁶. Aproximativ același lucru se poate afirma și despre epitetul ornant simbolist care, în mare măsură, reușește să contureze o atmosferă specifică și unică, prin simplitatea și direcția lui precisă: M. Romanescu: „șoapte **sfinte**” (*Rouă*), „**tainica** oglindă” (*Ruine*); D. Anghel: „**sfânta** pace” (*Melancolie*); G. Bacovia: „**tristă** poemă de foi” (*Romanță*); Al. Vițianu: „**triste** ore” (*Comedianții*); N. Davidescu: „pragul **eternei** întâmplări” (*Spleen*); Al. T. Stamatiad: „condeiul stă **trist și uitat**, la o parte”, „parcul e **pustiu** de flori”, „gândul **pustiu**”, „un sicriu **îngust și pustiu**” (*Simfonia toamnei*); A. Călugăru: „Visu-mi **trist**” (*Pe drum*), „Pe fusurile arborilor **goi**” (*Cântec de ploaie*); E. Farago: „**tristul** astăzi” (*Lumini de amurg*); Macedonski: „magia nopții este **sfântă**” (*Corabia*), „limbă **sfântă**” (*Noaptea de februarie*), „lumea **largă**” (*Noaptea de noiembrie*), „caracterul meu **bizar**”, „vocea **ciudată**” (*Noaptea de decembrie*), „păpușă **mică**” (*Rondelul muzmeiei*); I. C. Săvescu: „**sfântă** armonie”, „**frumoasă** stea”, „visul meu **frumos**” (*S-a dus*), „**etern** mormânt” (*Nenorocit*), „pașii **rari**” (*La Polul Nord*), „**lin** plutind” (*Te-ai dus*); Tr. Demetrescu: „tot ce-a fost **sfânt**” (*Trec orele*), „natura-i **mai pustie**” (*Gând de toamnă*),

„fericire-**adâncă**”, „Am cugetat **adânc** atuncea” (*Floare de drum*), „**târzii** și **tainici** ore” (*Clavirul*); D. Karnabatt: „**adâncă** voluptate” (*Rubine*); B. Fundoianu: „camere **goale**” (*Herța*); D. Botez: „capul **gol**” (*Duminici*), „Tristeți **adânci** de iarmaroace” (*Tristeți atavice*), „pustiul **gol**” (*Singur*), „Odaia **goală**” (*Monotonie*); D. Iacobescu: „cheiurile **goale**” (*În port*), „universul tău **pustiu**” (*Spleen*); M. Săulescu: „Sufletul e **gol**” (*Întuneric*), „Mergeau **încet** și **obosiți** pe stradă” (*Un vers răzleț*), „strada asta **tristă, pustie, solitară**” (*Pe strada asta tristă*); Șt. Petică: „sufletul **pustiu**”, „**adânci** suferinți”, „nopti **adânci** și **grele**”, „floare **fatală**”, „**mistică** înfiorare” (*Când viorile tăcură*), „temple **larg** deschise” (*Fecioara în alb*); I. Pillat: „**Pustie** e grădina, **pustie** casa toată” (*În toamnă*); G. Donna: „eternul **pur**” (*Nebuloasa din Andromeda*); B. Nemțeanu: „stea **largă**” (*În automobil*); E. Ștefănescu-Est: „**largi** bulevarde” (*Spre alte țări*), „Scrisori **fatale**” (*În Eldorado*); Al. Colorian: „O bătrână **veșnic** plictisită” (*Sonet*); E. Isac: „Plouă-**ncet** de plictiseală” (*Cântec*), „senzație **mare**” (*Oraș bolnăvit*); C. Cantilli: „viața **veche**” (*În largul mării*), „o mare-**ntinsă**” (*În largul trecutului*); I. Minulescu: „idei **frumoase**, dar **bizare**” (*Vesperală*), „ferestre **mici**” (*Plastică medievală*). Construcțiile cu epitete ornante izbutesc să aibă o forță expresivă invers proporțională cu simplitatea lor. Epitetul ornant simbolist este cel mai adesea descriptiv, evocativ fizic sau moral, predominant negativ, ilustrând pregnant teme ale acestei lirici. Expresivitatea acestui epitet constă în simplitatea lui, în accentuarea sensului său denotativ de bază care, în asociere cu cuvântul determinat, dobândește noi proporții semnificative, ajungându-se la stabilirea unei conotații specifice.

Epitetul cromatic este predominant în acest tip de lirică. Simboliștii au uimit prin asocierile cromatice pe care le-au imaginat, lucru destul de rar și neobișnuit până la ei: Macedonski: „pomi **albaștri**” (*Rondelul lui Tsing-Ly-Tsi*), „cer **galben** și **roz**”, „**rozul** Bagdad” (*Noaptea de decembrie*); C. Cantilli: „**rozele** speranțe” (*În largul trecutului*), „**albul** văzduh” (*Pădurea de purpură*); Șt. Petică: „**albe** vise” (*Când viorile tăcură*); D. Karnabatt: „visurile **albe**” (*Elegii celei care a murit*); B. Fundoianu: „ploile **roșcovane**” (*Urâtul*); M. Romanescu: „**însângerații** fulgi de nea” (*Agonie*); B. Solacolu: „o rază **albă**” (*Decor*); D. Anghel: „drumul se face **albastru**” (*Călătorii*), „**negre** și mari melancolii” (*Cântecul greierului*); I. Minulescu: „**albul** picăturilor de ploaie” (*Romanța mortului*), „**albastrele** noianuri” (*Romanța corbului*), „demon **alb**”, „pasăre **albastră**” (*Romanța fără ecou*), „**alba** alee” (*Rugăciunea florilor*); G. Bacovia: „Amurg de toamnă **violet**”, „Orașul tot e **violet**”, „Mulțimea toată pare **violetă**”, „pâlcuri **violete**” (*Amurg violet*), „rațiune **aurită**”, „luna **blondă**” (*Serenada muncitorului*), „amurguri **violete**”, „un **negru** croncănit” (*Oh amurguri*); Al. T. Stamatiad: „o noapte **violetă**”, „arborii **albaștri**”, „candeli **violete**” (*Pe etajera roză, pe etajera neagră*), „imaginile **roze**”, „Naiade **roze**”, „păsări **roze**”, „Visurile **roze**” (*Simfonie în roz*); Al. Petroff: „rază **roză**”, „rairi **aurite**” (*Pe chitară*), „Tristețe **sură**”, „frunze **palizi**” (*Toamna*); E. Isac: „viață **neagră**, viață” (*Ceață, ceață...*); H. Furtună: „Limbi **albastre** de stindarde” (*Focul*); C. Millian-Minulescu: „Cavoul **negrelor** regrete”, „fondul **albei** piramide” (*Pisicile*), „umbre **albastre**” (*Simfonii de toamnă*); B. Nemțeanu: „**albastra**-nvălurare” (*În automobil*); I. Pillat: „**galbena**-noptare” (*Departa*), „geamul **alb** de stele” (*Scoica*); Al. Vițianu: „Aceeși pânză **albastră-cenușie**” (*Spleen*), „**negrei** odăi”, „**albe** vâpăi” (*Ironie meschină*); C.T. Stoika: „molidul **alb**” (*Un sol neașteptat*); A. Moșoiu: „valul **roz**” (*Pe valul roz*); I.M. Rașcu: „**Albastre** rugăciuni”, „visam gondole **roze**”, „shade **albe**” (*Oraș*), „**galbene** șuvoaie”, „**albe** bulevarde”,

„Arcușurile **roșii**” (*Neliniști*); V. Paraschivescu: „cu râuri **albastre**”, „prin maluri de marmură **roză**” (*Visul poetului*); N. Davidescu: „**negre** melodii” (*Nevroză*), „**albe** extaze” (*Excelsior*); D. Iacobescu: „**alba** transparentă” (*Revolta*), „penumbră **gri**” (*Nocturna ultimei nopți*); N. Budurescu: „O lumină **roză, albă**”, „roirea **roză**” (*Clipe de extaz*), „Cu vraja lor **albastră**” (*Ironie*); E. Sperantia: „genurile **negre**-ale morții”, „forfotă **sură**” (*Hexametreei tainei mele*); D. Botez: „**albe** dimineți” (*Duminici*); Al. Coriolan: „**albele** șosele” (*Drumețul*), „adierea **neagră**” (*In memoriam Ovidii Densusianu*), „stol **alb**”, „O, **albe** ispite” (*Baletul*); M. Cruceanu: „mâna **galbenă**-mi întinsă” (*Bătrânul sol*); M. Săulescu: „O **blondă** adiere” (*E secetă*), „e **albastră** depărtare” (*In mine...*); A. Călugăru: „ceru-i arzător **albastru-nchis**” (*Pustiitatea*). Pe de altă parte, ei nu au recurs doar la epitetul cromatic direct, exprimat printr-un adjectiv de culoare propriu-zis, ci au folosit și epitetul cromatic indirect, sugestiv al culorii, generator de metaforă, cu un nivel de expresivitate accentuat prin nuanța de incertitudine conținută. Acesta se concretizează fie prin construcții de genul: **de safir, de topaz, de rubin, de diamant, de aur, de argint, de aramă** (substantiv precedat de prepoziție în Acuzativ, sintagmă generatoare de metaforă), fie prin derivate adjectivale, care arată nuanța, mai puțin stridentă și nedefinită, cultivând tema iluziei, acolo unde granița dintre real și ireal este destul de fragilă și intenționat căutată: **auriu / argintiu, ruginiu, arămiu, străveziu**, fie prin substantive sau adjective care să sugereze macabru (sânge și familia sa de cuvinte): Al. Obedenaru: „orizont **de-opal**”, „**marmoreane** forme”, „nuanțe **de carmin**” (*Anxietas*), „amurg **de sânge**” (*Mai sus de stele*), „raze de-astre **de topaz**”, „cer brodat **în diamante**” (*Sar-ului Péladan*); C. Cantilli: „car **de-argint** cu roate **de-aur**”, „palate **de diamant și de smarald**” (*În largul mării*), „plasă trufașă **de aur**” (*Pădurea de purpură*); D. Karnabatt: „lira mea **de aur**”, „cununa **de raze și de laur**” (*Rubine*), „De rouă **argintați**”, „visurile **de argint**”, „marea **de safir**”, „caliciu alb **de crin**”, „buzele **de violetă moartă**” (*Elegii celei care a murit*).

Epitetul sinestezic, figură de stil care reprezintă o asociere de două sau mai multe senzații diferite în legătură cu unitatea lexicală determinată, are un nivel ridicat de ocurență și este specific liricii simboliste. În măsura în care noțiunii de vizual i se mai adaugă și o altă asociere: de gust, de simț, de căldură etc., se poate ajunge ca epitetul cromatic să fie, de fapt, și el, parte din epitetului sinestezic. La Macedonski, în *Noaptea de decembrie*, soarele e „de un **roșu-oranisc**”, unde epitetul **roșu** asociat cu substantivul „oranisc” (*baldachin*, n.n.) sugerează intensitatea culorii, dar, în paralel, și senzația de căldură înăbușitoare, de nesuportat. Alte asocieri pot fi făcute între diferitele zone ale senzațiilor, creându-se mai multe combinații între vizual, auditiv, tactil, caloric, olfactiv, gustativ: M. Demetriade: „nisipu-n **flăcări**” (*Spleen*); Al. Obedenaru: „sân **de crin, dogoritor**”, „**vibrantele** izvoare”, „zvârcoliri **îmbătătoare**”, „**bahic** danț legănător” (*Naiadele*), „parcul **plin de-arome**” (*Anxietas*), „**Detunător** decorul de-orăș grotesc tresare” (*Altare*), „haosul **șuierător**” (*Iahtul negru*), „**aprinsele** orbite”, „muzică **funebră**”, „seri **îmbătătoare**” (*Lințoliul sufletului*), „**toxica** maderă” (*Departee de pământ*); I.C. Săvescu: „câmpii **de gheață**”, „așternutul mării **ud**”, „nemărginirile **polare**”, „ochi **de foc**” (*La Polul Nord*); Macedonski: „Iar vântul **dulce** le șoptea”, „vântul serii **nebunatic**”, „voce **lină**”, „**dulci** simțiri” (*Valțul rozelor*), „muzici **triumfale**”, „un haos **zgomotos**”, „**jalnica**-i fanfară” (*Noaptea de noiembrie*), câmpia „**gemu cumplit**”, „**vesel** tumult” (*Noaptea de decembrie*), „**duios** răsună” (*Rondelul luni*),

„paseri **dulci** ce nu mai tac”, „umbra lui **îmbătătoare**” (*Primăvara*), „beția **cea rară**” (*Rondelul crinilor*), „**veștejite** primăveri” (*Rondelul înecaților*) ș.a.

În fine, epitetul, fie că este vorba de cel ornant, cromatic sau sinestezic, pe lângă faptul că reușește să dea o imagine amplă și unitară liricii simboliste, îi atribuie acea trăsătură distinctivă în peisajul liric, mai amplu, al poeziei în general, contribuind în mod esențial la definirea caracteristicilor specifice și originale ale acestui tip de exprimare și expresivitate poetică. Așa s-a ajuns la relevarea epitelor caracteristice, atât sub aspectul descrierii și aprecierii faptelor lingvistice, considerate independent de contextul în care ele se integrează, cât și la descrierea și aprecierea faptelor de limbă, în raport cu contextul lingvistic integrator, care le conferă o anumită funcție estetică. Se știe faptul că „arta poetică lasă libere o serie de posibilități combinatorii, ce permit generarea unor texte unicate, chiar dacă acestea sunt încadrabile, datorită *constantelor*, artei poetice, într-o clasă comună”⁷.

În lirica simbolistă, frecvența, ca și noutatea asocierilor unui anumit epitet, conferă acestuia forța expresivă, sporind emoția estetică și contribuind la conturarea unui univers liric de o anumită factură stilistică și originalitate.

– NOTE –

1. Munteanu, Șt., *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972, p. 107 și 111
2. Idem, ibidem, p. 112
3. Idem, ibidem, p.120
4. Zafiu, Rodica, *Poezia simbolistă românească*, Editura Humanitas, București, 1996.
5. Vianu, T. , ibidem, p. 159
6. Idem, ibidem, p.159
7. Diaconescu, P. , ibidem, I, în SCL 2/1972, p. 145
8. J. Cohen, *Structure du langage poétique*, Paris, 1966, p. 182
9. Diaconescu, P., ibidem, p. 146
10. Neț, Mariana, *Figură și artă poetică*, în SCL XL, nr. 6, p. 532

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- Caracostea, D., *Expresivitatea limbii române*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- Cohen, Jean, *La comparaison poétique: essai de systématique*, în *Le langage*, 12, (dec. 1968).
- Diaconescu, Paula, *Epitetul în poezia română modernă*, în SCL XXIII / 1972, nr.2-3, București, 1972.
- Munteanu, Șt., *Stil și expresivitate poetică*, Editura Științifică, București, 1972.
- Neț, Mariana, *Figură și artă poetică*, în SCL XL, nr. 6, București, 1989.
- Todorov, Tzvetan, *Teorii ale simbolului*, traducerea Mihai Murgu, Editura Univers, București, 1983.
- Tohăneanu, Gh. I., *Studii de stilistică eminesciană*, Editura Științifică, București, 1965.
- Idem, *Expresia artistică eminesciană*, Editura Facla, Timișoara, 1975.
- Tomașevski, Boris, *Teoria literaturii. Poetica*, traducere, prefață și comentarii de Leonida Teodorescu, Editura Univers, București, 1973.
- Vasiliu, Emanuel, *Elemente de teorie semantică a limbilor naturale*, Editura Acad., București, 1970.
- Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.
- Zafiu, Rodica, *Poezia simbolistă românească*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Zumthor, Paul, *Încercare de poetică medievală*, Editura Univers, București, 1983.
- * * *, *Probleme de stilistică*. Culegere de articole, Editura Științifică, București, 1964.

- * * *, *Poetică și stilistică*. Orientări moderne, Editura Univers, București, 1972.
- * * *, *Retică generală*, traducere Antonia Constantinescu, Editura Univers, București, 1974.